

PES PRI PÁTRANÍ PO MŔTVOLÁCH, KOSTRÁCH A VECIACH

Využívanie policajných psov na úseku pátrania po osobách, mŕtvolách a veciach je dnes dôležitým a efektívnym prostriedkom kriminalistickej taktiky. Účinná detekcia mŕtvych tiel a ich častí nezastupiteľne napomáha eliminácii kriminálnej trestnej činnosti zväčša organizovaného charakteru, ktorá sa v ostatných rokoch prudko rozrástla. Vyhľadávanie mŕtvych tiel a ich častí zaznamenáva v ostatných rokoch pozitívny vývoj. Výsledky práce služobných psov využívaných najmä justičnou, kriminálnou, poriadkovou a hraničnou políciou vykazujú vzostupnú tendenciu, a to i napriek neustále náročnejším podmienkam výkonu tejto služby.

V ostatných rokoch má počet spáchaných zločinov vražd stúpajúcu tendenciu. Z hľadiska objasnenosti týchto najzávažnejších trestných činov sa javí situácia nepriaznivo. Neobjasnenie vraždy môže za určitých okolností súvisieť aj s nenájdением mŕtvoly alebo jej telesných častí a naopak, práve nájdenie mŕtvoly alebo jej ostatkov, môže významnou mierou prispieť po expertíznom preskúmaní k objasneniu vraždy alebo ďalších dôležitých skutočností. Vo väčšine týchto prípadov sa páchatelia snažia svoje činy utajovať rôznym spôsobom utajenia, aby oddialili ich objasnenie.

Najčastejšími spôsobmi utajenia sú:

- premiestnenie mŕtvoly na neznáme miesto,
- ukrytie mŕtvoly - zakopanie do zeme alebo ukrytie pod vodnou hladinou,
- rozrezanie mŕtvoly a ukrytie jednotlivých častí na rôznych miestach.

Okrem trestných činov však musíme brať do úvahy aj rôzne prírodné katastrofy, pri ktorých dochádza k stratám na životoch, napr. pri povodniach, zosuvoch pôdy a snehových lavínach k zavlčeniu ostatkov obetí na neznáme miesta. Jedným z účinných prostriedkov proti uvedeným kriminálnym trestným činom a následkom negatívnych prírodných javov je príprava špeciálne cvičených psov schopných vyhľadávať ostatky mŕtvych pri pátracích akciách alebo detekovať živé osoby pri záchrannárskych prácach.

Pes cvičený na vyhľadávanie mŕtvol

Psy cvičené na vyhľadávanie mŕtvol pochádzajú z rodu domácich psov (lat. *Canis familiaris*) a sú špeciálne cvičené na vyhľadávanie pachu rozkladu ľudského tela a na signalizovanie miesta tohto pachu psovodovi. Sú využívané v celom rade prípadov s kriminalistickým kontextom, vrátane vyhľadávania a označovania ľudských mŕtvol, častí tiel

alebo telesných tekutín. Na rozdiel od plemena bloodhound alebo ďalších plemien stopárskych psov, ktoré vyhľadávajú špecifický pach na zemi či na predmetoch, psy cvičené na vyhľadávanie mŕtvol sú vedené na detekciu špecifického pachu mŕtvych ľudských tiel vo vzduchu, preto sú cvičené tak, aby značili iba pach rozkladu ľudského tela (nie zvieracieho). Sú schopné detekovať pach produkovaný ľudskými telami už krátko po smrti, aj keď ešte nenesú zjavné známky rozkladu. Dokážu značiť aj telá v rozklade, kostrové zvyšky a dokonca iba pôdu kontaminovanú tekutinami vzniknutými pri rozklade ľudských tiel. Vďaka citlivosti čuchového ústrojenstva dokážu psy za určitých okolností nájsť telá zakopané v zemi alebo ostatky mŕtvych 20, i viac rokov. Niekedy môžu označiť i predmety, ktoré boli v kontakte s mŕtvymi telami.

Základný výcvik

Výcvik špeciálnych pachových činností nadväzuje na základnú ovládateľnosť psa a základný výcvik v poslušnosti. Neoddeliteľnou súčasťou dobrých praktických výsledkov je vytvorenie dobrého kontaktu medzi psovodom a psom. V oblasti základnej ovládateľnosti je potrebné, aby pes dokázal pracovať aj počas zvýšeného pôsobenia rušivých vplyvov, ako sú prítomní ľudia, rôzne druhy priestorov, rušivé zvuky, zlé poveternostné podmienky a ďalšie vplyvy, ktoré nie sú v dennom spektre vplyvov pôsobiacich na psa.

Základný výcvik je orientovaný najmä na základné cviky poslušnosti, ale v dôslednom vykonaní. Je to nasledovný komplex cvikov:

- privolanie psa k nohe psovoda,
- obraty na mieste a za pochodu s nepripútaným psom,
- sadni, ľahni, vstaň pri nohe psovoda a obraty na mieste,
- štekание na povel,
- odloženie psa na 5 min.,
- aportovanie (je potrebné zdôrazniť, že sa hodnotí záujem o aportovanie),
- prekonávanie prekážok rôzneho tvaru a veľkosti.

Špeciálny výcvik

Je správne upozorniť začínajúcich psovodov, že nerešpektovanie časti teórie o vyššej nervovej činnosti môže spôsobiť pri výcviku psa vytvorenie mnohých nepriaznivých situácií, ktoré môžu negatívne ovplyvniť záujem psa o výcvik, ba dokonca ho skaziť. Psovod, ktorý venoval náležitú pozornosť pri skúmaní typu svojho psa, má všetky predpoklady zvoliť správnu taktiku a techniku výcviku. U otestovaného typu psa nie je vhodné používať silné a tvrdé

podnety. Oveľa efektívnejšie bude uplatňovať takéto metódy u typu silného, nevyrovnaného psa. Psovod, ktorý ovláda teóriu vyššej nevovej činnosti a vhodnú metodiku výcviku a vie ich aj správne využívať sa vyvaruje chýb a toho, aby psa pokazil.

Závažnou otázkou pri výcviku je skutočnosť, že pri pachových disciplínach veľmi záleží na vedomostiach a skúsenostiach psovoda. Psovod musí ovládať teóriu tvorby pachov, ich skladbu, šírenie a pôsobenie ďalších činiteľov (geologické, botanické, biologické a klimatické vplyvy na kvalitu, kvantitu, uchovanie, zanikanie a šírenie pachu).

V každej fáze výcviku je potrebné dodržať zásadu postupného nácviku jednoduchých úkonov k zložitejším tak, aby sa úmerne zaťažovala nervová sústava psa vzhľadom k jeho schopnostiam a veku. V jednotlivých častiach výcvikovej činnosti je dostatok možností tento postup správne aplikovať, plánovať a kontrolovať, čo prinesie viditeľné dôkazy.

Na začiatku teórie venovanej výcviku psa špecializovaného na vyhľadávanie mŕtvolného pachu treba zdôrazniť, že psovod a pes musia tvoriť zohratú dvojicu. Dobrá práca je vlastne odrazom dobrej práce psovoda. Je veľmi dôležité, aby psovod dokonale poznal prejavy a zmeny v správaní psa. Môžeme ich rozdeliť na tri základné prejavy:

- správanie psa pri vyhľadávaní mŕtvolného pachu,
- správanie sa psa pri rozlišovaní mŕtvolného pachu,
- správanie sa psa, ak narazil pri práci na nejakú pachovú prekážku.

V prípade, že psovod nevie rozoznať tieto zásadné rozdiely, nie je schopný splniť danú úlohu. V tejto práci nie je možné spoliehať sa na náhodu.

V ojedinelých prípadoch sa môže stať, že pramene pachu sa nekryjú s miestom zakopania. Príčiny spočívajú v rôznej štruktúre pôdy, najmä v jej priepustnosti. Aj pevná prekážka nad zakopanou mŕtvou môže brániť priamemu výstupu pachu. Preto môže pach vystúpiť o niekoľko metrov ďalej, na narušených a priedyšných miestach zemského povrchu. Niečo podobné môžeme pozorovať pri zamrzutej pôde, z ktorej pach uniká cez rozmrazujúce sa okraje.

Tzv. „mŕtvy pach“ versus tzv. „živý pach“

Hoci sa pach rozkladu mŕtveho tela líši od pachu uvoľňovaného živou osobou, princípy ich šírenia a pohybu v prostredí sú v podstate rovnaké. Dobré vycvičení psovodi so psami - záchranári, môžu tak aplikovať mnoho pátracích princípov, ktoré sú zhodné s vyhľadávaním so psom cvičeným na detekciu mŕtvol.

Pach uvoľňovaný z ľudského tela v čase okamžiku biologickej smrti prechádza zmenou. Táto zmena nie je človekom okamžite pozorovateľná, nepochybne ale ovplyvňuje zloženie

pachu detekovaného psom a jeho z toho vyplývajúceho správania. Mnoho psovodov so psami stopármi zaznamenalo, že niektoré psy sú schopné sledovať ľudskú stopu často aj niekoľko dní starú, ale nie sú schopné reagovať na pach už mŕtvej osoby. Psy ucítia zmenu pachu, a či už zo strachu alebo kvôli rozdielnemu pachu (alebo z iných dôvodov) sa môže stať, že sa nechcú k mŕtvole priblížiť. Pokiaľ sa psovod nikdy predtým s takýmto správaním psa nestretol, môže sa domnievať, že pes stratil stopu. Ten však má v skutočnosti averziu voči pachu mŕtvoly. Averzia sa u psa môže prejavovať zježením chlpov, točením sa na mieste alebo iným správaním, ktoré indikuje nechť psa vstúpiť do určitého priestoru. Toto správanie môžeme prekonať systematickým výcvikom.

Pach mŕtvoly sa od pachu živého tela líši – chemicky je všeobecný a nie špecifický pre každé individuum. Chemické reakcie, spojené s mŕtvolným rozkladom sú v podstate u všetkých tiel rovnaké. Pach mŕtvoly však nie je iba jedným pachom, ale skladá sa z rôznych pachov vznikajúcich v priebehu rôznych štádií mŕtvolného rozkladu (zloženie pachového mraku sa časom mení). Pes na vyhľadávanie mŕtvol musí byť vycvičený, aby dokázal rozpoznať celé spektrum týchto pachov a reagovať na ne.

Skladba pachov sa mení tak, ako telo prechádza rôznymi štádiami rozkladu a chemickými zmenami. Je dôležité si uvedomiť, že reakcie jednotlivých psov, keď sú zoznámené s pachom mŕtvoly, môžu byť veľmi rozdielne. Nie je nič neobvyklého, že sa pes pokúsi v hnijúcej hmote vyvárať, označkováť ju močením, vyprázdniť sa na ňu alebo v jej blízkosti. Môže dôjsť i k ďalším špecifickým reakciám.

Na pochopenie toho čo pes cíti je dôležité dozvedieť sa niečo o štádiách rozkladu. Proces mŕtvolného rozkladu začne okamžite po tom, čo nastane biologická smrť. Telo celkovo prechádza piatimi štádiami rozkladu, než je kompletne skeletované. Aby tento proces nastal, je nutná prítomnosť určitých činiteľov. Tieto činitele ovplyvňujú rýchlosť, s akou ostatky prechádzajú jednotlivými štádiami.

V priebehu hnilobných procesov sú produkované rôzne plyny, tekutiny a kyseliny. Tieto vedľajšie produkty potom tvoria pach, na ktorý je pes vycvičený reagovať a značiť ho. Existujú dve špecifické situácie, za ktorých sú produkované dva rozdielne pachy. Pokiaľ príde k rozkladu tela v mokrom prostredí, vzniká mŕtvolný vosk. Táto šedavá, mliečna substancia je pre psa zdrojom výrazného pachu. Ak je telo ponechané v teplom a suchom prostredí, dôjde k jeho mumifikácii a produkcii zatuchlého pachu. Tento pach dokážu psy rovnako detekovať.

Štádiá dekompozície a pachové charakteristiky

Štádium	Popis	Pach*
Čerstvé	<i>Málo alebo žiadne vonkajšie zmeny, avšak vo vnútri dochádza k rozkladu vplyvom baktérií prítomných v tele pred smrťou.</i>	<i>Nie je detekovateľný človekom, ale zviera môže vykazovať reakciu alebo k telu pristupovať akoby bolo stále živé. Pes môže na určitú vzdialenosť detekovať.</i>
Nafúknuté	<i>Telo je opuchnuté vplyvom vo vo vnútri produkovaných plynov.</i>	<i>Prítomný zápach rozkladu, detekovateľný nielen psom, ale aj človekom. Môže byť detekovaný na väčšiu vzdialenosť.</i>
Rozklad	<i>Telo vplyvom unikajúcich plynov spl'askne. Obnažené mäso môže mať červenú farbu.</i>	<i>Silný hnilobný zápach detkovateľný psom, i človekom na určitú vzdialenosť.</i>
Skvapalnenie	<i>Tekutiny produkované hnilobným rozkladom vsakujú do okolitého materiálu.</i>	<i>Redukované uvoľňovanie</i>
	<i>Telo vysychá.</i>	<i>Môže páchnuť po syre alebo stuchline. Zviera stále ešte môže detekovať na väčšiu vzdialenosť.</i>
Suché alebo kostrové	<i>Pomalý rozklad. Zvyšujúce mäso môže mumifikovať.</i>	<i>Zatuchlý zápach. Detekčná vzdialenosť skrátená.</i>

**Vzdialenosť, na ktorú je pes schopný detekovať je rôzna a závisí na smere vetra, počasi a teréne. Pri práci proti vetru bude detekčná vzdialenosť omnoho väčšia než pri práci s vetrom v chrbte.*

1.3.1 Metodika výcviku

Teória pachového kužľa

Výcvik psa na vyhľadávanie mŕtvol vyžaduje, aby psovod disponoval potrebnými znalosťami o pachu, vrátane jeho pôvodu a šírenia v teréne.

Pach vzniká, ak sú molekuly z nejakého predmetu rozptýlené do vzduchu a vyvolajú senzorickú reakciu v mozgu. Molekuly uvoľňované z predmetu sú tým viac rozptýlené, čím ďalej sa od neho nachádzajú. Tento vzostup koncentrácie teoreticky utvára pachový kužľ. Pach je tým silnejší, čím bližšie sa pohybujeme smerom k objektu z dôvodu zvýšenej koncentrácie pachových molekúl. Naproti tomu pach vzdialenejší od objektu je slabší a zriedenejší.

1. fáza nácviku

Cieľom výcviku je naučiť psa na povel prehľadávať terén alebo objekt a prinášať alebo označovať ukryté predmety.

1. časť - aportovanie predmetu s pachom psovoda po odhodení

Skôr ako pristúpime k nácviku je potrebné, aby pes vedel spoľahlivo aportovať rôzne predmety (rukavice, topánky, čiapku, vreckovku, šál, peňaženku, paličky...). Nácvik tejto časti bude nasledovný:

Vyberieme si menej zarastený terén, v ktorom je možná dobrá kontrola psa a zároveň aj práca na stopovacej vôdzke. Na začiatku dbáme najmä na to, aby sme necvičili v blízkosti frekventovaných miest, ktoré by psa pri práci rozptyľovali. V takomto teréne si určíme pred začatím výcviku os postupu a súčasne s postupom začneme psovi odhadzovať predmety, kolmo na os postupu, a vysielame ho s povelom „APORT!“ na prinášanie predmetov. Po prinesení psa odmeníme a cvik opakujeme po prejdení cca 10 krokov na druhú stranu. Takýmto spôsobom postupujeme v osi postupu, pričom cvik opakujeme podľa prejavu psa (v prípade, že pes stráca na záujme o predmety alebo prejavuje kondičnú únavu, je potrebné okamžite prestať s

výcvikom). Opísaným spôsobom učíme psa taktiež vstupovať a aportovať predmety z objektov. Túto časť ukončíme, ak pes odhodene predmety spoľahlivo, rýchlo a radostne prináša.

2. časť - aportovanie predmetu s pachom psovoda po odnesení

K nácviku tejto časti je potrebné, aby pes mal zvládnutý cvik odloženia s odchodom psovoda do vzdialenosti cca 30 metrov (v prípade, že pes ešte neovláda tento cvik je ho možné vykonávať za prítomnosti pomocníka, prípadne s použitím úväzového kolíka).

Terén a os postupu volíme ako v 1. časti. Organizácia nácviku je nasledovná: Psovi sediacemu pri nohe ukážeme aport, ktorý okamžite schováme. Psa odložíme v polohe ľahni a odídeme cca 10 krokov v kolmom smere na os postupu. Otočíme sa smerom ku psovi a tak, aby videl, položíme predmet na zem. Čo najrýchlejšie ideme k psovi. Po okamžitom ukončení odloženia vysielame psa s povelom „VPRED – APORT!“. Úlohou psa je vybehnúť do smeru a priniesť predmet. Podľa záujmu psa a so zvyšujúcou sa spoľahlivosťou, predlžujeme vzdialenosť medzi odloženým psom a položeným predmetom. V prípade, že pes má vytvorený základný stereotyp, cvičenie vykonávame v osi postupu postupne na obe strany. V prípade, že pes má zvládnutý tento postup, pristúpime k odstráneniu odnášania predmetu. Postup práce budeme opakovať podľa časti 2., ale predmet si inštalujeme v teréne pred začiatkom práce so psom. So psom potom prídeme do osi, kde ho odložíme a bez ukázania predmetu iba prejdeme v smere na uložený predmet a cca 3 metre za predmetom sa otočíme a vrátime sa k psovi. Okamžite ukončíme odloženie a vysielame psa s povelom „REVÍR – APORT!“. Úlohou psa je nájsť a priniesť predmet. Ďalšie sťažovanie cviku bude vo variante, že v momente odchodu nepôjdeme k predmetu, ale psa len obídeme a s povelom vyšleme po predmet. Výcvik v tejto časti môžeme považovať za ukončený v momente, keď po rozložení predmetov v priestore nemusíme psa odkladať, ale stačí ho vysielat s povelom „REVÍR – APORT!“ v smere predmetov a pes nám bude predmety po vyhľadani prinášať.

3. časť - aportovanie predmetov s cudzím pachom

Pre túto časť je obzvlášť dôležité mať dokonale ukončený výcvik 2. časti. V tejto časti je úlohou, aby pes priniesol všetky predmety nesúce stopy ľudského pachu. V tejto časti je už treba aj prítomnosť pomocníkov, ktorých úlohou bude roznieť na určené miesta predmety obsahujúce ich pach. V začiatkoch psovod odnáša predmet so svojím pachom na prvú pozíciu a na pozície medzi neznáme predmety. Postupne ako pes začne spoľahlivo prinášať cudzie

predmety, psovod znižuje počet predmetov nesúcich jeho pach. Práca psa je vykonávaná postupom opísaným v závere 2. časti.

4. časť - označovanie predmetov s pachom psovoda

V praxi je potrebné, aby pes nález miesta vykazujúceho mŕtvolný pach označil a zároveň zostal na tomto mieste. Ide o nácvik označenia predmetu. Jedným z možných postupov je využitie vytvoreného záujmu o prinášanie predmetov. K tomuto nácviku okrem predmetov je potrebná nádoba, ktorá je sterilizovateľná a zároveň ju bude možné inštalovať do terénu zahrabaním. Základnou úlohou bude vytvorenie návyku na zotrvanie pri predmete, ktorý je pre psa viditeľný, ale nemôže ho priniesť, pretože sa k nemu nemôže dostať. Spôsoby označenia môžu byť rôzne (hrabanie, štekание, zaujatie polohy, prípadne kombinované). O tom, akým spôsobom bude pes miesto nálezu označovať, rozhodne psovod na základe svojich skúseností. Pri nácviku si v teréne vyhlúbime otvor, do ktorého vložíme nádobu. V úvode psovi ukážeme predmet, čím u neho vzbudíme záujem. Predmet pred psom vložíme do prihrabanej nádoby a s upútaným psom odídeme na vzdialenosť asi 10 m. Psa okamžite vysielame k predmetu. Pes po priblížení k miestu uloženia, ak má dostatočný záujem o predmet, snaží sa určitým spôsobom dostať k predmetu. Vo väčšine prípadov obieha okolo predmetu s pohľadom upretým na predmet, zahrabávaním do nádoby, v prípade temperamentnejších jedincov je to aj štekание a množstvo iných špecifických prejavov. Psovod na základe prejavu psa pri predmete volí spôsob postupu výcviku psa v označovaní miesta nálezu vzorky. V prípade menej výrazného prejavu psa v úvodnom označení je vhodné použiť označenie v statickej polohe v ľahu alebo v sede, prípadne v kombinácii so štekaním. Podľa prejavu psa postupne cvik sťažujeme analogickým spôsobom ako v 2. a 3. časti. Cvik považujeme za ukončený ak pes spoľahlivo označuje uschované predmety s cudzím pachom, po ich vyhládaní v priestore, a vždy rovnakým spôsobom.

2. fáza nácviku

Naučiť psa diferencovať mŕtvolný pach.
--

Na začiatku je potrebné upozorniť psovodov, že sa začína s výcvikom so vzorkami mŕtvolného pachu a je potrebné maximálne dodržiavať bezpečnosť a hygienické zásady pri manipulácii.

Pri diferenciacii mŕtvolného pachu budeme postupovať pridružovaním mŕtvolného pachu k pachu psovoda a pomocníkov. Pri postupe stavíme na 1. fáze a 4. časti. Priamo v teréne je potrebné pripraviť dva otvory na inštaláciu jednej nádoby s predmetom psovoda (v pokročilejšom štádiu pomocníka – obdobne ako v 4. časti 1. fázy) a pachovej konzervy s mŕtvolným pachom. Zameriavame sa najmä na zladenie pomeru pachov psovoda a mŕtvolného pachu. V úvode je potrebné, aby na mieste uloženia prevládala intenzita pachu psovoda, na ktorý je pes z predchádzajúcej fázy cvičený a mŕtvolný pach bol ako pridružený. Postupne sa snažíme meniť pomer pachov až v záverečnej forme je mŕtvolný pach dominantný a ľudský pach na mieste je iba zostatkový z manipulácie. Počas celej práce psovod musí dôsledne vyžadovať od psa dokonalé označovanie vzorky. Táto fáza sa považuje za ukončenú, ak pes spoľahlivo označuje vzorku mŕtvolného pachu.

3. fáza nácviku

Naučiť psa označiť mŕtvolný pach po prieskume terénu.

Od tejto fázy sa už jedná o praktický prieskum terénu so sťažovaním podmienok pri uložení vzorky. Konkrétne v tejto fáze je pes cvičený na spojenie prieskumu terénu a označenie povrchovo uloženej vzorky. Ide tu o ucelený obsah 4. časti 1. fázy s označovaním mŕtvolného pachu vo vyznačenom priestore na prehľadávanie. Postup výcviku je rovnaký ako v uvedenej časti 1. fázy. Priestor k výcviku volíme pomerne prehľadný, aby bolo možné psa počas prieskumu neustále sledovať, nakoľko napriek jeho doterajšej vycvičenosti ešte stále ide o pomerne neskúseného, v takto ucelenej úlohe. Najdôležitejšou úlohou psovoda je zvyšovať záujem psa o prieskum terénu a neustále dôsledne dbať na presné označovanie ukrytej vzorky.

4. fáza nácviku

Naučiť psa označiť mŕtvolný pach inštalovaný pod vrstvou zeminy.
--

Hlavnou úlohou tejto časti je dosiahnuť označenie vzorky mŕtvolného pachu, ktorá je prikrytá vrstvou zeminy. Úlohou psa je prepátrať prehľadný terén a označiť vzorku. Výcvik v tejto fáze sa začína prieskumom malého priestoru, na ktorom je inštalovaná vzorka. Dôležité je v tejto časti vzbudiť u psa záujem o aktívne prehľadávanie terénu tesne nad zemou, so súčasným označením vzorky. V úvode výcviku dbáme najmä na maximálne zníženie rušivých podnetov na psa. V tomto prípade ide o prácu vyžadujúcu od psa maximálne sústredenie. Podľa stupňa

vycvičenosti vrstvu hmoty nad prachovou konzervou zväčšujeme, ako aj rozlohu terénu a množstvo rušivých podnetov. Do tohto stupňa výcviku je potrebné, aby psovod presne poznal miesto uloženia pachovej vzorky.

5. fáza nácviku

Prechod k praktickej práci so zameraním na rôznorodosť terénu, uloženia vzorky cudzou osobou, časový odstup, ako aj plošné zväčšovanie prehľadávaného priestoru. Pachovú konzervu musí nainštalovať cudzia osoba.

V tejto záverečnej fáze je potrebné dôsledne sledovať postup psovoda a psa nakoľko sa imituje skutočná akcia, pri ktorej psovod so psom po prvýkrát nastupuje k vyhľadaniu vzorky bez poznania miesta jej uloženia. Ide najmä o to, aby psovod psa svojím správaním neovplyvňoval nesprávnym spôsobom, a tým neznehodnocoval výsledky predchádzajúcich fáz. V tejto fáze je potrebné zotrvať až dovtedy, pokiaľ psovod a pes kedykoľvek a v akomkoľvek teréne nie sú schopní označiť vzorku mŕtvolného pachu. Je dôležité upozorniť na skutočnosť, že 5. fáza je kombinovaná s 3. a 4. fázou, z dôvodu nevyhnutnosti nechať psa pracovať aj na úlohách, ktoré sú pre neho ľahšie. V rámci takéhoto odľahčenia je možné zvyšovať záujem psa o prácu a zároveň trénovať psa vo väčšom časovom a priestorovom zaťažení. Pri praktických akciách pes aktívne pracuje (hľadá) niekoľko hodín denne, počas celého týždňa.

1.3.2 Metodika výcviku služobných psov na vyhľadávanie mŕtvol a ich častí pod vodnou hladinou

1. fáza výcvik

Naučiť psa, aby na povel a posunok psovoda prehľadal určitý úsek stojacej vody a priniesol, alebo označil všetky odhodené a ukryté predmety.

Skôr ako pristúpime k výcviku treba povedať, že i keď pes už má vo svojej čuchovej pamäti zafixovaný mŕtvolný pach, musíme výcvik prispôbovať k určitým pravidlám. Zo začiatku vyberáme nehlboké stojace vody (cca do 1 m) a nebudú v nej veľké prekážky, ktoré by mohli psovi brániť v plávaní. Najprv budeme hádzať predmety do vody a budeme sledovať psa. Pri každom prinesení alebo označení predmetu, psa maximálne pochválime a odmeníme

vhodným spôsobom. Pri sledovaní práce psa musíme správne odhadnúť, kedy skončiť s výcvikom, aby sme psa nezaťažili a neodoberali mu chuť od ďalšieho výcviku. Účelom prvej časti výcviku je, aby pes nabral vo vode sebadôveru a bezpečne a s istotou sa vo vode pohyboval.

Druhú časť tejto fázy začneme za takých istých podmienok ako prvú, len s malou zmenou. Predmety, ktoré chceme, aby pes prinášal alebo označil, umiestnime vo vode už pred príchodom psa na miesto. Účelom tejto druhej časti je, aby pes na povel a posudok vyhládal, prinášal alebo označil predmety, ktoré boli vopred vo vode umiestnené.

Prvú fázu výcviku ukončíme vtedy, ak pes na prvý povel a posunok prerevíruje určitý úsek stojacej vode, vyhladá všetky predmety, ktoré sme tam umiestnili, prinesie ich alebo označí vhodným spôsobom, pritom sa správa rozvážne a suverénne. Túto fázu nazývame predvýcvikovou fázou a je to metóda aportu.

2. fáza výcviku

Naučiť psa v plytkej stojacej vode označiť výskyt mŕtvolného pachu.

Keďže ide o psa, ktorý už má za sebou výcvik vyhľadávania mŕtvolného pachu pod zemským povrchom, pristúpime hneď jednoduchým spôsobom k výcviku aj vo vode. Tu treba zdôrazniť, že pri manipulácii s mŕtvolným pachom, je potrebné dodržiavať určité hygienické zásady (používať gumené rukavice, pinzetu a po skončení každého výcviku sa treba riadne poumývať). Pri samotnom výcviku pachové konzervy s mŕtvolným pachom pripravíme tak, aby vrchnáky boli prederavené, aby sa mŕtvolný pach mohol z konzerv odparovať.

Túto fázu môžeme rozdeliť na dve časti. V prvej časti psa necháme pri vode odloženého tak, aby videl, že pachovú konzervu ideme ukryť do vody. Musíme to však robiť tak šikovne, aby presné miesto uloženia nezbadal. Pachovú konzervu uložíme tak, aby nebola celkom ponorená (môže byť ukrytá v poraste tak, aby nebola viditeľná). Vrátime sa k psovi, určíme os postupu a psovi dáme povel na vyhľadávanie mŕtvol pod zemským povrchom. V tejto časti môžeme používať aj dlhú vôdzku (stopársku), aby sme psa naučil pracovať presne. Berieme ohľad na smer vetra, čím naučíme psa väčšmi sa koncentrovať a pracovať systematicky. Pokiaľ pes narazil na mŕtvolný pach a miesto jeho výskytu označil, tak ho maximálne pochválime a odmeníme vhodným spôsobom.

V priebehu prieskumu sledujeme prácu psa. Musíme si všímať jeho správanie, keď narazí na pachový kužeľ a ako sa s ním vysporiada. Tiež musíme presne vedieť ako sa správa,

keď sa približuje alebo priamo narazí na mŕtvolný pach. Tieto poznatky budú veľmi dôležité pri vyhľadávaní utopených v hlbokých alebo v tečúcich vodách, v ktorých je práca psa veľmi sťažená.

V druhej časti tejto fázy budeme postupovať rovnako ako v prvej, len s tou zmenou, že pachovú konzervu s deravým vrchnákom už celkom ponoríme do vody. Os postupu volíme podľa smeru vetra a ešte stále môžeme používať dlhú vôdsku. Tu už musíme rátať aj so šírením mŕtvolného pachu vo vode. V plytkej stojacej vode bude mať pes dobré pracovné podmienky, pretože koncentrácia pachu bude ideálnejšia než v tečúcej vode. Pokiaľ bude teplé počasie, voda bude prehriata, skôr nastane hnilobný proces a intenzita odparovania bude väčšia. Tým bude aj šírenie mŕtvolného pachu intenzívnejšie. Napriek tomu musíme počítať s tým, že pes nám môže registrovať prítomnosť mŕtvolného pachu už niekoľko metrov (2 až 3 m) od jeho ohniska. Z doterajšej praktickej činnosti môžeme opísať správanie sa psa v takýchto situáciách. Pes už vo vzdialenosti cca 4 – 6 m zintenzívni čuchanie a veľmi pekne dá najavo, že narazil na pach, ktorý je pre neho zaujímavý. V prvom momente ťažko zistíme o aký pach ide, ale o chvíľu nám podľa správania sa psa bude všetko jasnejšie. Pokiaľ pes zistí, že ide o mŕtvolný pach, začne hrýzť vodu alebo hrabať v nej prednými labami. Čím viac sa bude približovať k ohnisku mŕtvolného pachu, jeho označovanie bude intenzívnejšie. Po správnom označení miesta služobného psa maximálne pochválime a odmeníme vhodným spôsobom.

V tejto časti budeme primerane a postupne zvyšovať časový odstup od uloženia pachovej konzervy do jej detekcie psom. Najprv necháme pachovú konzervu 30 minút vo vode, potom cca 4 – 5 hod. Podľa spoľahlivosti označenia pachových konzerv služobným psom budeme zvyšovať časový odstup, až na niekoľko týždňov.

Pes môže označovať miesta výskytu mŕtvolného pachu viacerými spôsobmi:

- krúžením nad miestom,
- štekaním,
- hrabaním prednými labami do vody,
- hryzením vody,
- kombinovane.

Po každom ukončení jednotlivých častí výcviku treba prehodnotiť postup psovoda a služobného psa, aby sme predchádzali prípadným chybám. V tejto fáze sme zároveň naučili psa rozlišovať hľadaný mŕtvolný pach od ostatných pridružených pachov, ktoré sa vo vode

vyskytujú (diferenciácia pachu). Tieto pridružené pachy môžu byť rastlinného, živočíšneho pôvodu z rôznych predmetov, ktoré znečisťujú vodu a z bahna.

3. fáza výcviku

Naučiť psa vyhľadávať mŕtvolný pach v tečúcich vodách.

V tejto fáze výcviku pes bude mať sťažené podmienky – vyhľadávanie mŕtvolného pachu budeme nacvičovať v tečúcich vodách. Volíme také miesta, kde prúdenie vody nie je silné a hĺbka vody je cca do 50 cm. Táto úloha je pre psa veľmi náročná, nakoľko šírenie a pôsobenie mŕtvolného pachu v tečúcich vodách sa líši od jeho šírenia v stojatých vodách. Už aj samotný pohyb psa v tečúcej vode je náročnejší. Tečúca voda je chladnejšia, lepšie sa v nej konzervuje mŕtvolný pach a nevyparuje sa takou intenzitou ako v stojatej vode.

Pachovú konzervu sa snažíme uložiť na také miesto, kde sú v blízkosti vodné porasty alebo vyčnievajúce balvany. To robíme preto, aby sa v tečúcej vode mohli uchytiť pachové molekuly a tým do určitej miery uľahčia psovi prvotné hľadanie. Častokrát musíme pachovú konzervu upevniť, aby ju prúd vody neodniesol. Doterajšie výcvikové skúsenosti jednoznačne ukázali, že v tečúcej vode, kde je voda studenšia ako v stojacej, odparovanie pachových molekúl bude minimálne a pes nám bude označovať podľa ich šírenia na základe prúdenia vody. Z týchto dôvodov určíme v tejto časti výcviku os postupu proti prúdu vody, aby pes mohol ľahšie detekovať miesto výskytu mŕtvolného pachu. V úzkych korytách tečúcej vody sa často stáva, že pes vybehne na breh, alebo bude hľadať na okrajoch koryta. Pokiaľ to bude v tesnej blízkosti uloženej pachovej konzervy, nebudeme to považovať za chybu psa, pretože niektoré brehy sú podmyté a koncentrácia pachu tam bude väčšia. Táto fáza je veľmi náročná pre psa, a preto musíme byť trpezliví, nakoľko výsledky nemusia byť okamžité a vždy presné. V hlbších tečúcich vodách výcvik prispôbíme tak, aby sme využili priestory v blízkosti brehov, kde prúdenie vody nie je také prudké a sú aj väčšie predpoklady na uchytenie utopených osôb.

Po ukončení tejto fázy zhodnotíme všetky klady aj nedostatky doterajšieho výcviku a len potom pokračujeme v náročnejších fázach výcviku. Služobný pes, ktorý spoľahlivo označoval miesto výskytu mŕtvolného pachu vo všetkých doterajších vodných priestoroch, bude mať všetky predpoklady pokračovať vo výcviku aj v najnáročnejších podmienkach.

4. fáza výcviku

Naučiť psa vyhľadávať mŕtvolný pach v hlbokých stojatých vodách (jazerá, vodné nádrže, atď.).

Táto fáza výcviku je pre psa mimoriadne náročná a nazývame ju špeciálnou fázou. Pred začatím tejto fázy musíme konštatovať, že pre nás bude úspechom už aj to, ak by pes označil miesto výskytu mŕtvolného pachu v cca 10 až 15 cm hĺbke.

Prvú časť výcviku je najlepšie začínať v čistejších jazerách s menšími vodnými plochami, napr. na štrkoviskách, a pod. Hĺbku a časový odstup medzi uložením a vypracovaním budeme koordinovať systematicky. V tejto časti výcviku budeme potrebovať čln, pomocou ktorého ukladáme a vyhľadávame pachovú konzervu. S ohľadom na väčšiu hĺbku, už aj pachové konzervy budeme musieť prispôbiť daným podmienkam. Budeme musieť zosilniť mŕtvolný pach tak, že dve alebo tri pachové konzervy zabalíme do textilu (vrece, vak, a pod.), a takto pripravené konzervy uložíme do vody. Mŕtvolný pach presiakne aj do textilu (bude zosilnený), a pes bude mať lepšie podmienky na jeho označenie. Súčasne sa to bude viac podobáť realite. Pokiaľ to nebudú veľké plochy vody, tak pes môže voľne plávať vedľa člna, a tak vyhľadávať výskyt mŕtvolného pachu. Keď pes narazí na miesto výskytu mŕtvolného pachu a označí nám ho, maximálne ho pochválime a odmeníme vhodným spôsobom. Keď budeme prehľadávať väčšie plochy, tak psa zoberieme do člna a pustíme ho do vody len na určitom úseku. To si žiada, aby sa úseky vopred naplánovali. Medzi jednotlivými prehľadávanými úsekmi, umožníme psovi zregenerovať sily. Ak sú veľké vlny dáme psa do člna, aby vyhľadával odtiaľ, alebo počkáme na lepšie poveternostné podmienky.

Túto fázu a celé výcvikové obdobie ukončíme vtedy, ak nám služobný pes bude samostatne a spoľahlivo vyhľadávať miesta výskytu mŕtvolného pachu vo všetkých spomínaných vodných priestoroch.

Praktické odporúčania pre nácvikové situácie

1. Na začiatku každého zamestnania by mal psovod so psom vypracovať jednoduchú úlohu, pri ktorej vie o mieste, kde je uložený zdroj pachu. Môže ísť o prieskum malého priestoru, ale umožní odmenenie psa za vykonanie označenia. Pes je tak súčasne motivovaný a utvrdený v tom, že je čas pracovať.

2. Vzorky na úrovni zeme môžu byť umiestnené s predstihom, aby došlo k dobrému rozšíreniu pachového kužeľa ešte pred začiatkom cvičenia. To umožní psovodovi získať skúsenosti pozorovaním psa, ako vypracováva kužeľ z určitej vzdialenosti pred tým, než sa dostane k zdroju pachu.
3. Vedúci výcviku by mal pri plánovaní zamestnania brať do úvahy topografiu terénu, pravdepodobný pohyb pachu, počasie, vegetáciu a hustotu pôdy. V priebehu dňa platí priama úmera – čím je teplejšie, tým sa koncentrácia pachu znižuje. Preto ak má pes problémy s detekovaním pachu, umožníme mu znovu vypracovať tú istú úlohu, buď skoro ráno alebo v podvečer. Po ochladení vzduchu je množstvo dostupného pachu väčšie. Každý z týchto faktorov má nepochybný dopad na priebeh nácviku a môže prispieť k úspechu alebo zlyhaniu psa.
4. Akonáhle psovod so psom podávajú dobrý výkon, zdroj pachu môže byť zoslabený. Ak chce psovod dosahovať výraznejšie úspechy, musí zdokonaľovať pátraciu taktiku.
5. Ak psovod so psom nie sú schopní úspešne nácvik ukončiť je nevyhnutné, aby inštruktor pripravil jednoduchú úlohu, ktorá psa povzbudí. Psovod i pes by mali každé zamestnanie ukončiť úspešne.
6. Inštruktor by mal materiál použitý na výcvik striedať. Prípravok Pseudo™ Corpse, vzorky pôdy s ľudskou krvou alebo ľudské vlasy, to všetko môže slúžiť ako dobré výcvikové pomôcky. Krv môže byť pred použitím prakticky čerstvá alebo v rozklade. Ľudské vlasy môžu byť použité tak ako sú alebo zmiešané s pôdou a vodou, ponechané na vzduchu a potom použité.
7. Podmienky, za ktorých sa výcvik koná, by mali byť neustále menené, vrátane príležitostného použitia skutočnej vzorky ľudského tela. Zdroj pachu by mal byť ukladaný pod rôzny materiál. K ukrytiu vzoriek používame hromady konárov, ruiny, lístie alebo husté krovie.

Obmedzenie možností psov pri vyhľadávaní mŕtvol

Schopnosť dobre vycvičeného psa úspešne vyhľadávať ľudské ostatky závisí od ďalších vonkajších faktorov, ktoré zahrňujú:

- či sú ostatky skutočne prítomné (informácie získané vyšetrovaním),
- či ostatky vytvárajú pachový mrak a pachový kužeľ nad úrovňou zeme (stupeň rozkladu, zakrytie tela, typ pôdy a odtok vody),

- pohyb vzduchu medzi pachovým ložiskom a psom (smer vetra a jeho rýchlosť, poloha psa vzhľadom na telo),
- teplota (nad bodom mrazu a približne pod 32 °C),
- či psovod vysielal psa do správneho priestoru (skúsenosť psovoda),
- či psovod dokáže správne pochopiť správanie sa psa.

Inými slovami, kvalita výkonu psa závisí na kvalite predbežného vyšetrovania, schopnostiach psovoda, rovnako na počasi i charaktere prehľadávaného priestoru.

Je dôležité zdôrazniť, že psovod musí poznať všetky tieto obmedzenia pri správnej interpretácii a záveroch týkajúcich sa pátrania. Chybné odhadnutie takýchto okolností a možností môže u ostatných osôb, ktoré sa na pátraní zúčastňujú, vyvolať nereálne očakávanie a definitívne tak poškodiť ich mienku o používaní psa na vyhľadávanie mŕtvol.

1.3.3 Bezpečnosť pri práci a tréningové pomôcky

Vybavenie pracoviska pre činnosť špecializácie vyhľadávanie mŕtvol

Pri tejto špeciálnej činnosti psovod denne prichádza do kontaktu s kontaminovaným materiálom škodiacim ľudskému zdraviu. K zabezpečeniu ochrany zdravia psovoda špecialistu je nevyhnutné zriadenie špeciálneho pracoviska s osobitným režimom.

Úlohou takto špecializovaného pracoviska je zabezpečenie týchto hlavných činností:

- výroba pachových konzerv s mŕtvolným pachom,
- výroba výcvikových pomôcok s mŕtvolným pachom,
- skladovanie pachových konzerv a výcvikového materiálu obsahujúceho mŕtvolný pach,
- likvidácia pachových konzerv a výcvikového materiálu obsahujúceho mŕtvolný pach,
- dezinfekcia pomôcok, ktoré je možné opakovane používať,
- zabezpečenie hygienických potrieb psovodov špecialistov,
- priestor na kancelárske práce.

Z hlavných úloh pracoviska je zrejماً skutočnosť, že pracovná činnosť psovoda špecialistu zahŕňa v sebe celý komplex činností, ktoré je potrebné zabezpečiť v procese prípravy na výcvik psa. Takýto rozsah úloh je potrebné zabezpečovať v špeciálnom stredisku určenom na tento účel. Takéto stredisko by malo zahŕňať tieto priestory:

- miestnosť na výrobu, manipuláciu a skladovanie materiálu obsahujúceho mŕtvolný pach (manipulačná miestnosť),
- miestnosť na sterilizáciu, umývanie a skladovanie čistého materiálu (sterilizačná miestnosť),
- miestnosť na prezliekanie,
- umyváreň so sprchou,
- kancelária.

Aby bol zabezpečený bezpečný chod pracoviska, je potrebné vybaviť najmä manipulačnú a sterilizačnú miestnosť nasledovnými pomôckami.

Manipulačná miestnosť: digestor s ventilátorom a výfukovým filtrom, antikorový stolík na nástroje, regál odkladací – kovový, antikorový pitevný stôl s odtokom...

Sterilizačná miestnosť: sterilizátor teplovzdušný, autokláv parný, regál kovový, umývacia linka, stolík na nástroje, kovové kazety na inštrumenty...

Samozrejmosťou musí byť prenosný germicídny žiarič, ktorý slúži na ničenie baktérii v manipulačnej a sterilizačnej miestnosti.

Ostatné miestnosti by mali byť zariadené podľa bežného štandardu.

Neodmysliteľným prvkom je zvláštny režim pracoviska. Zásadne sem nemôžu vstupovať nepoverené osoby (manipulačná a sterilizačná miestnosť musia byť označené ako zdraviu škodlivé priestory).

Pachová konzerva mŕtvolného pachu

Je prenosná výcviková pomôcka, ktorá má v sebe vložený materiál, ktorý obsahuje mŕtvolný pach. Konzerva obsahuje mŕtvolný pach vo forme sekundárneho zdroja. V takomto prípade je na mieste rozobrať postup výroby sekundárneho zdroja a pachovej konzervy.

Výroba pachovej konzervy

Na vyrobenie pachovej konzervy sú potrebné nasledovné časti:

- primárny pachový zdroj,
- box na sekundárny prenos mŕtvolného pachu,
- sekundárny nosič,
- teleso pachovej konzervy.

Primárny pachový zdroj

Ako primárny pachový zdroj slúži materiál získaný z pracoviska súdnej patológie na základe vzájomnej dohody. Zvyčajne sú to prostriedky jednorazového použitia, ktoré prišli do priameho kontaktu s mŕtvolou a mali možnosť v kontaktnej fáze absorbovať do svojej štruktúry molekuly mŕtvol. Takýto materiál je uložený do pachovo priepustnej igelitovej fólie a nasledovne uzatvorený do rozmeru vyhovujúcemu primárnej časti boxu na sekundárne prenesenie mŕtvolného pachu.

Box na prenesenie mŕtvolného pachu

Je to nádoba zložená z dvoch častí oddelených mriežkou. Spodná časť sa nazýva **primárna časť** a je určená na uloženie primárneho pachového zdroja pred prenášaním pachu. Do vrchnej **sekundárnej časti** sa vkladá sekundárny nosič zbavený pachu sterilizáciou.

Sekundárny nosič

Sekundárnym nosičom je bavlnená tkanina bez podielu umelých vlákien, ktorá je schopná v svojej štruktúre udržiavať pach. Sekundárny zdroj je zbavený pachom v parnom autokláve a teplovzdušnom sterilizátore.

Sekundárny pachový zdroj

Vzniká vo fáze nasiaknutia sekundárneho nosiča v boxe na prenesenie mŕtvolného pachu napachovávacím boxom. Pach sa prenáša v naplnenom a uzatvorenom boxe, pri teplote približne 40 °C. Doba prenosu pachu priamo závisí na sile primárneho pachového zdroja. Väčšinou je k výrobe dostatočne výdatného sekundárneho pachového zdroja potrebných približne 48 hodín. V prípade, že primárny pachový zdroj nie je dostatočne pachovo výdatný, je možné zlepšiť jeho výdatnosť použitím piatich až ôsmich kvapiek destilovanej vody. V tomto prípade je potrebné pred prenosom pachu do primárnej časti boxu pomocou sklenenej pipety kvapnúť 5 až 8 kvapiek destilovanej vody, pričom súčasne zvýšime teplotu počas prenosu pachu približne o 10°C.

Pachová konzerva

Po ukončení prenosu pachu do sekundárneho pachového zdroja vyrobíme pachovú konzervu. Postupujeme tak, že uzatvorený napachovací box vložíme do digestora a súčasne si tam pripravíme uzatvárateľné čisté a sterilizované sklenené nádoby, aby sme znížili podiel pridružených pachov na minimálnu hodnotu. Vytvoríme pachovú konzervu tak, že sekundárny

pachový zdroj vyberieme zo sekundárnej časti boxu a vložíme ho do sklenenej nádoby. Do každej nádoby vložíme tri sekundárne pachové zdroje a konzervu v digestore uzavrieme.

Dôležitým prvkom tejto fázy je zabezpečenie ochrany zdravia psovoda. Psovod musí pracovať v priestore digestora, má oblečený gumený ochranný odev a gumené rukavice a dýcha cez respirátor. Sekundárne pachové zdroje vkladá do pachovej konzervy zásadne pomocou pinzety alebo chirurgických svoriek určených na túto prácu.

Skladovanie pachových konzerv

Po vybratí uzatvorenej pachovej konzervy z digestora sa okamžite zvonka umyje v dezinfekčnom prostriedku a dôkladne opláchnie v prúde tečúcej vody na odstránenie nežiadúceho pachu dezinfekčného prostriedku. Takáto pachová konzerva sa do sucha vytrie a uloží do regála určeného na skladovanie pachových konzerv. Takto pripravenú pachovú konzervu je možné použiť na výcvik psa minimálne do 24 mesiacov.

Inštalovanie pachovej konzervy

Na výcvik je možné použiť iba časť sekundárnych pachových zdrojov pachovej konzervy ich inštaláciou priamo v teréne alebo inštaláciou celej pachovej konzervy v teréne. V prvom prípade ide o jednorazové použitie sekundárneho pachového zdroja, ktorý sa ihneď po ukončení výcviku zlikviduje. V druhom prípade je možné celú konzervu vybrať a opätovne ju inštalovať v teréne pri nasledovnej výcvikovej jednotke. Na tomto mieste je potrebné pripomenúť, že pri používaní pachových konzerv s mŕtvolným pachom pracujeme so sekundárnym zdrojom pachu. V tomto prípade sa vyhľadávanie začína do 30 minút do uloženia vzorky, nakoľko sekundárny pachový zdroj nemá v sebe priamo molekuly mŕtvoly a tým nezabezpečuje vznik pachu. V prípade, že sekundárny zdroj pachu stráca pachovú výdatnosť, je možné zvýšiť ho použitím 3 – 5 kvapiek destilovanej vody a jeho zahriatím na teplotu približne 35°C. Takto postupovať môžeme maximálne 2-krát. Po takomto využití sekundárnych pachových zdrojov je ich potrebné zlikvidovať.

Likvidácia pachovej konzervy

Pachovú konzervu likvidujeme tak, že sekundárne pachové zdroje spálime a sklenenú nádobu po jej dezinfekcii sterilizujeme v sterilizátore na jej opätovné použitie. Spáliť sekundárny pachový zdroj môžeme priamo v teréne jeho zaliatím technickým liehom, spálením a následným zahrnutím vrstvou zeminy. Pri likvidácii v teréne je potrebné dodržať podmienky bezpečnosti práce s horľavinami. V prípade, že sa nerozhodneme pre likvidáciu v teréne,

ukladáme nepoužiteľné sekundárne pachové zdroje v uzatvárateľnom obale. Potom ich spálime v kovovej nádobe s použitím technického liehu, pri dodržaní podmienok bezpečnosti práce.

Práca v teréne pri inštalácii pachovej konzervy

Práca v teréne spočíva najmä z bezpečnej inštalácie pachovej konzervy alebo sekundárneho pachového zdroja v teréne. Je dôležité myslieť pri výbere miesta uloženia na minimalizovanie možnej kontaminácie terénu a súčasne je potrebné vylúčiť priamy kontakt psa s uloženou vzorkou. Na zabezpečenie týchto podmienok sa snažíme využívať prirodzené terénne úkryty, ako sú priehlbiny, diery, kroviny a ďalšie možnosti, ktoré nám ponúka príroda. Ak nie je dostatočné množstvo prirodzených možností, vytvárame umelé úkryty pachových vzoriek. V takomto prípade je potrebné vedieť, že dochádza k väčšiemu pachovému narušeniu terénu, čo je potrebné zohľadniť v zvolenom postupe výcviku počas danej výcvikovej jednotky.

Materiálne vybavenie psovoda

Pre plynulý priebeh pátracích akcií a výcvikových jednotiek je dôležité mať potrebné materiálne vybavenie. V časti pojednávajúcej o vybavení pracoviska pre činnosť špecializácie na vyhľadávanie mŕtvol sme mali možnosť sa zoznámiť s materiálnym vybavením, ktoré je potrebné k zabezpečeniu výroby pachovej konzervy s mŕtvolným pachom. V teréne psovod taktiež potrebuje určitý súbor pomôcok k zabezpečeniu plynulého chodu práce. Je to nasledovný materiál: pinzeta 2 ks, svorka chirurgická 2 ks, nožnice kovové 1 ks, respirátor 2 ks, gumené rukavice 5 párov, čižmy gumené, prenosná chladnička, nádoba s destilovanou vodou 250 ml, vyznačovacie kolíky 12 ks, rýľ, prenosný box na výcvikové pomôcky.

Materiálne vybavenie psa

Z materiálneho vybavenia pre psa je najdôležitejšie mať nasledujúci materiál: obojok hladký, obojok sťahovací, postroj pátrací, kôš, vôdzka na poslušnosť (do 1,5 m), vôdzka na vodenie (do 3 m), vôdzka stopovacia (10 m), uväzovacia retiazka alebo lanko, úväzový kolík, rohožka pod psa (cca $0,7 \times 0,9$ m), dečka do nepriaznivého počasia, predmety na aportovanie, miska na potravu 2 ks.

Preskúšanie na udelenie kategórie

Po absolvovaní základného špecializovaného výcviku na vyhľadávanie mŕtvol psovod a služobný pes musia absolvovať preskúšanie, na základe ktorého mu môže byť udelená kategória, ktorá ho oprávňuje pracovať v uvedenej oblasti. Psovod a služobný pes sú

preskúšavani z cvikov poslušnosti a špeciálnych pachových prác. V oboch častiach je potrebné, aby dvojica získala určený počet bodov na udelenie kategórie.

Cviky poslušnosti :

- privolanie psa k nohe psovoda,
- vedenie psa pri nohe a obraty za pochodu s nepripútaným psom,
- sadni, ľahni, vstaň pri nohe psovoda a obraty na mieste,
- štekание na povel,
- odloženie psa na 5 minút,
- aportovanie,
- prekonávanie prekážok rôzneho tvaru a veľkosti.

Špeciálne pachové práce :

- prieskum terénu a vyhľadanie vzorky mŕtvol,
- prieskum objektu a vyhľadanie vzorky mŕtvol,
- prieskum dopravného prostriedku a vyhľadanie vzorky mŕtvol
(prehľadávajú sa nasledovné dopravné prostriedky: osobné motorové vozidlo, nákladné motorové vozidlo, autobus, železničný vozeň, loď, lietadlo...)

1.3.4 Odborná príprava psovodov a výcvik služobných psov

Odborná príprava psovodov a výcvik služobných psov pre špecializovanú kynológiu (vyhľadávanie mŕtvol a ich častí) patrí medzi základné úlohy odborného pracoviska. Táto činnosť je realizovaná v súlade s tematickými plánmi jednotlivých výcvikových kurzov. Základnou náplňou činnosti odbornej prípravy je orientácia výučby na získanie teoretických vedomostí a schopností spojených s praktickým výkonom služby so zameraním na výkon špeciálnych pachových prác – vyhľadávania mŕtvol a ich častí. Výcvik psovodov so služobnými psami vychádza z požiadaviek útvarov a zohľadňuje potreby a špecifiká výkonu služby.

Psy na vyhľadávanie mŕtvol sú nástrojom na pátranie a pri práci sú vystavené rôznym situáciám. Môže sa stať, že pes nevyhľadá telo (telesné ostatky) z radu rôznych príčin. Keď informujete policajnú zložku vykonávajúcu pátranie, že priestor je „čistý“, alebo urobíte rozhodnutie „kopte tu“, je v stávke nielen vaša reputácia, ale i náhľad na všetkých psov vycvičených na vyhľadávanie mŕtvol.

Čuchový analyzátor psa nie je možné pri detekcii mŕtvol ani v súčasnej rozvinutej a pretechnizovanej spoločnosti plnohodnotne nahradiť žiadnym technickým prostriedkom. Praktické pôsobenie služobných psov ako biologických detektorov je preto úspešne využívané policajnými orgánmi väčšiny vyspelých štátov s cieľom odhalenia mŕtvol respektíve ich častí.

Systém taktiky a stratégie praktického využitia v tejto oblasti špecializovanej kynológie je v policajnej praxi koncepčne spracovaný. Konkrétne úspešné výsledky vo výkone služby potvrdzujú správnosť systémovej orientácie uvedenej špecializovanej činnosti, ktorá nachádza v podmienkach policajných zložiek na celom svete čoraz širšie uplatnenie a perspektívu rozvoja do budúcnosti.

V priebehu uplynulých rokov bolo už mnohokrát dokázané, že schopnosti čuchového ústrojenstva psov prekonávajú možnosti dostupnej techniky. Kvalitne vycvičený pes môže prispieť aj k tomu, aby čas čakania a neistoty bol čo najviac skrátený u postihnutých členov rodiny a telesné pozostatky mŕtvych boli s pietou pochované.